

Βιβλιοθήκη σε φυλακή και κινητή βιβλιοθήκη

Της

Μικελίνας Βατοπούλου

(Βιβλιοθηκάριος στη Βιβλιοθήκη του
Κολλεγίου Αθηνών)

Ως παράδοξο ηχεί κατ' αρχήν η φιλοξενία του 59ου Συνεδρίου της IFLA από τη Βαρκελώνη, τον Αύγουστο '93. Θέμα του Συνεδρίου ήταν "Η Οικουμενική Βιβλιοθήκη" ή, όπως ο πρόεδρος της Διεθνούς Ομοσπονδίας Robert Wedgeworth εξήγησε στον εναρκτήριο λόγο του, "Οι βιβλιοθήκες ως κέντρα διαθεσιμότητας πληροφοριών προς όλα τα σημεία της υδρογείου". Τις διαστάσεις του θέματος έδωσε ο Salvador Giner του Ανωτάτου Συμβουλίου Επιστημονικών Ερευνών της Ισπανίας όταν στην ομιλία του περιέγραψε με σαφήνεια την αντίθεση μεταξύ οικουμενικής κοσμοθεώρησης και "φυλετικής" στάσης ζωής. Αυτά ακούγονταν σε αίθουσες συνεδρίων στη Βαρκελώνη, πρωτεύουσα της Καταλωνίας - όπως οι ίδιοι οι Βαρκελώνεζοι αρέσκονται να τονίζουν - και καρδιά της καταλανικής πολιτισμικής αναγέννησης. Ενώ οι δρόμοι γύρω από αυτές τις αίθουσες αντηχούσαν στην κυριολεξία, από τη γραπτή και λεκτική πρωτοκαθεδρία της καταλανικής γλώσσας έναντι της ισπανικής.

Τη δημιουργία "σούπερ-αυτοκινητοδρόμου πληροφοριών" εξήγγειλε πέρυσι ο αμερικανός Αντιπρόεδρος Al Gore. Το όραμά του δεν ήταν πλέον "παγκόσμιο χωριό" των ραδιοτηλεοπτικών συχνότητων που επικαλείτο ο Marshall McLuhan. Αλλά ένα τηλεγωνικών γραμμών και ειδικών που θα χρησιμοποιούνται για μετάδοση πληροφοριών. Μια τόσο βαρύγδουπη εξαγγελία, στο βαθμό μάλιστα που υπο-

στηριζόταν από υπερατλαντικούς γίγαντες στο χώρο των τηλεπικοινωνιών, πληροφορικής, θεάματος και εκδόσεων, ενθουσίασε τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Η δημοσιογραφική ορολογία που δημιουργήθηκε έδρασε όπως συνήθως: οι έννοιες "οικουμενικότητα", "παγκοσμιοποίηση" και άλλες συναφείς αποτέλεσαν αντικείμενο ενασχόλησης πολλών συνεδρίων και συναντήσεων, παγκοσμίως. Η γραφειοκρατία και οι τεχνοκράτες του κλάδου μας δεν θα μπορούσαν να λείπουν από το προσκλητήριο. Και για να μην χαρακτηριστούν εκτός συρμού και, κυρίως, για να διεκδικήσουν το ζωτικό χώρο που πιστεύουν πως ανήκει στους βιβλιοθηκάριους όσον αφορά στο παγκόσμιο δίκτυο μετάδοσης πληροφοριών.

Πνεύμα "οικουμενισμού" διακατείχε το συνέδριο της IFLA '93 στη Βαρκελώνη, σε αυτή την πόλη-κόσμημα κατά την ομολογία του ίδιου του προέδρου της Διεθνούς Ομοσπονδίας, "Βαρκελώνη, πιο όμορφη κι από ποτέ άλλοτε" ήταν το σύνθημα των κατοίκων της καθώς την στόλιζαν για να αναλάβει το ρόλο της οικοδέσποινας στην Ολυμπιάδα του '92. Όμορφη έγινε για τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Γοητευτική αλλά και λειτουργική αποδείχθηκε μετά το πέρας της μεγάλης εορτής. Όμως, εξακολουθεί να σκανδαλίζει τα ευρωπαϊκά κέντρα εξουσίας με τις αυτονομιστικές της τάσεις. Να, η έκφραση της νοοτροπίας της φυλής στην ίδια την καρδιά της Ευρώπης... Τη στιγμή μάλιστα που όλοι κόπτονται για ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Η με κάθε τρόπο υπογράμμιση από τους Καταλανούς των διαφορών τους με τους Ισπανούς αποξένωσε πολλούς από τους επισκέπτες. Και τους έκανε να αποτρέψουν τα μάτια τους από τις χάρες της πόλης και τις σκορπισμένες παντού εκδηλώσεις της πληθωρικής πνευματικής ιστορίας της Βαρκελώνης. Γιατί όμως; Θετικά αντιδρούμε σε απόψεις ιστορικών όπως του Krzysztof Pomian του Emmanuel Todd, κ.ά. οι οποίοι, μπρος στο φαινόμενο του κατακερματισμού του πρώην "Ανατολικού μπλοκ" σε όλο και περισσότερες κρατικές οντότητες υποστηρίζουν ότι μόνον μέσα από μια τέτοια διαδικασία οι διάφορες εθνικές πολιτισμικές ενότητες θα μπορέσουν να σχηματίσουν νέους σχηματισμούς, μη επιβεβλημένους και γι' αυτό το λόγο βιώσιμους. Αυτά δεν ισχύουν στην περίπτωση της Καταλωνίας;

Εάν πάντως θελήσει κάποιος να μετριάσει την κακή εντύπωση που σε πολλούς προξενούν σήμερα οι Καταλανοί - μιας και εύκολα μπορούν να κατηγορηθούν για πολιτισμικό ρατσισμό - δεν θα βρει καλύτερο τρόπο από το να θυμίσει πως στην καταλανική πνευματική παράδοση δεσπόζει μια τέτοια μορφή του παγκοσμίου πολιτισμού σαν τον Ramon Llull. Ο Llull έζησε τον 13ο αιώνα, αιώνα μισαλλοδοξίας, φραγμών στη διακίνηση ιδεών, σταυροφοριών, διακόσια ολόκληρα χρόνια πριν την εμφάνιση της ισπανικής Ιεράς Εξέτασης. Έκανε την καταλανική γλώσσα εργαλείο για λογοτεχνία και στα ογδόντα χρόνια της ζωής του έγραψε 27 χιλιάδες σελίδες στα Καταλανικά, Λατινικά και Αραβικά. Πολυταξιδεμένος σε Ευρώπη και Αραβικό Κόσμο και γνώστης έξι γλωσσών, ο Llull φλεγόταν από ένα όραμα το οποίο πλήρωσε με τη ζωή του: να προσελκύσει στη χριστιανική πίστη Εβραίους και Μωαμεθανούς. Μόνον, όμως, δια της πειθούς! Για να γίνει αυτό κατορθωτό οι χριστιανοί όφειλαν να γνωρίσουν εις βάθος τους αλλόπιστους. Έτσι ο Ραμόν ο Τρελλός, όπως ο ίδιος έλεγε τον εαυτό του, περιδιάβαινε τη Μεσόγειο προσπαθώντας να πείσει ηγεμόνες και ιεράρχες πως έπρεπε να δημιουργήσουν ένα ολόκληρο δίκτυο σχολών όπου αντικείμενο μελέτης θα ήταν οι μη χριστιανικές θρησκείες και φιλοσοφίες και οι γλώσσες της Μέσης Ανατολής. Το ευρύ αυτό πνεύμα ίδρυσε τελικά για το σκοπό αυτό, στη Μαγιόρκα, μια σχολή όπου εκπαιδεύονταν ιεραπόστολοι, την "Μιραμάρ". Επτά αιώνες αργότερα, ο αιγύπτιος Νομπελίστας συγγραφέας Naguib Mahfouz αποτείνει φόρο τιμής στον "Μεγάλο Φαντασιόπληκτο" - όπως αποκαλούσαν τον Llull πολλοί σύγχρονοί του - τιλοφορώντας ένα μυθιστόρημά του με το όνομα της σχολής αυτής.

Από την πληθώρα θεμάτων που συζητήθηκαν στο 59ο συνέδριο της IFLA στη

Βαρκελώνη, δυο - οι βιβλιοθήκες στα σωφρονιστικά ιδρύματα και οι κινητές βιβλιοθήκες - απέκτησαν προσφάτως ιδιαίτερα επίκαιρο ενδιαφέρον για τη χώρα μας. Πριν λίγο καιρό ο υπουργός Πολιτισμού κ. Θ. Μικρούτσικος δηλώνει στη μηνιαία επιθεώρηση "Το βιβλίο κι εμείς" ότι: "Τα προγράμματα- πιλότοι των βιβλιοθηκών, που ξεκινούν το Μάιο από τις φυλακές ανηλίκων της Κασσαβέτειας στο Βόλο, θα λειτουργούν με βιβλιοθηκάρους, όχι με φύλακες. Κινητές βιβλιοθήκες θα ετοιμαστούν μέσα στο '94 σε συνεργασία με το υπουργείο Γεωργίας". Στην ανάπτυξη των δυο αυτών τομέων σίγουρα συμβάλλει η διεθνής σχετική εμπειρία, όπως αυτή κατατέθηκε στο Συνέδριο της IFLA '93.

Βιβλιοθήκη σε φυλακές

Με τα χαρακτηριστικά του βιβλιοθηκάρου που θα εργαστεί σε βιβλιοθήκη σωφρονιστικού ιδρύματος ασχολήθηκε η βιβλιοθήκARIOS Lies van Ruler των φυλακών "Havenstraat" στο Άμστερνταμ. "Όπως είχε πει ένας από τους κρατούμενους: "Είστε ένα παράθυρο στον κόσμο" τονίζει η Ολλανδή βιβλιοθήκARIOS επιμένοντας ότι αν και οι φυλακισμένοι δεν έχουν τη δυνατότητα να επισκεφτούν βιβλιοθήκες εκτός φυλακής έχουν δικαίωμα να ενημερώνονται και να πληροφορούνται όσο ο οποιοσδήποτε άλλος άνθρωπος στον πλανήτη.

Περισσότερα από εκατόν πενήντα χρόνια είναι η ηλικία του θεσμού της βιβλιοθήκης στις ολλανδικές φυλακές. Το 1841 ιδρύθηκε η πρώτη με χρηματοδότηση από φιλανθρωπικά ιδρύματα. Δεκαοχτώ χρόνια αργότερα το ίδιο το κράτος αναλαμβάνει την οικονομική υποστήριξη και κατοχυρώνεται δια νόμου το δικαίωμα των φυλακισμένων να την χρησιμοποιούν.

Μόλις τα τελευταία είκοσι χρόνια, όμως ο βιβλιοθήκARIOS ανέλαβε τα καθήκοντα του σε αυτές τις βιβλιοθήκες, αντικαθιστώντας επιτέλους δασκάλους, φύλακες η ακόμα και φυλακισμένους! Μέχρι το 1963 θεωρείτο ότι γι' αυτή τη θέση δεν χρειαζόνταν ειδικές γνώσεις. Η μεγάλη αλλαγή για τις βιβλιοθήκες στις φυλακές και στους βιβλιοθηκARIOS εκεί σηματοδοτήθηκε από τη δημιουργία πόστου συμβούλου βιβλιοθηκών στην Υπηρεσία Φυλακών του Ολλανδικού Υπουργείου Δικαιοσύνης. Σήμερα η πληρότητα των ολλανδικών φυλακών σε εκπαιδευμένους βιβλιοθηκARIOS ανέρχεται στο 90%.

Τα τελευταία δέκα χρόνια έχει αυξηθεί ο αριθμός των μεταναστών από πολλές χώρες προς την Ολλανδία. Αλλά έχει αντίκτυπο και στις φυλακές, όπου πολλές φορές ελάχιστοι κρατούμενοι μιλούν ολλανδικά. Οι επισκέπτες της βιβλιοθήκης είναι διαφορετικής εθνικής, πολιτιστικής, θρησκευτικής και πολιτικής "προέλευσης",

διαφορετικού κοινωνικού υπόβαθρου και επιπέδου μόρφωσης. Επίσης πολλοί περιθωριακοί όπως ναρκομανείς, διαταραγμένες προσωπικότητες, προσωπικότητες ψυχωτικές ή με επιθετικές τάσεις.

Τελευταία δε και ασθενείς με AIDS. Η LIES VAN RULER τονίζει ότι ο βιβλιοθήκARIOS θα πρέπει να μπορεί να επικοινωνεί με όλον τον κόσμο.

Αναγκάζεται όμως να καταλήξει στη διαπίστωση πως η βιβλιοθήκη είναι μόνον ένα μικρό τμήμα του όλου οργανισμού της φυλακής. Οι βιβλιοθηκARIOS είναι κυρίως υπάλληλοι του συστήματος απονομής δικαιοσύνης και μόνον σε δεύτερη μοίρα βιβλιοθηκARIOS. Μερικές φορές είναι πολύ δύσκολο να κρατηθεί η λεπτή ισοροπία μεταξύ βιβλιοθηκονομικής εργασίας και κανονισμών φυλακής.

"Όλες οι βιβλιοθήκες στις ολλανδικές φυλακές διατηρούν σχέσεις με τις δημόσιες βιβλιοθήκες, τις δημοτικές ή κοινοτικές και την Εθνική Βιβλιοθήκη. Μερικές βιβλιοθήκες συνδέονται ON-LINE με τον κατάλογο της Εθνικής Βιβλιοθήκης. Κάθε δύο χρόνια ο σύμβουλος της Εθνικής Βιβλιοθήκης οργανώνει συνέδρια εκπόνησης μελετών για τους βιβλιοθηκARIOS που εργάζονται σε σωφρονιστικά ιδρύματα. Όπως:

- ομάδα μελέτης σχετικά με τα γενικά θέματα των βιβλιοθηκών στις φυλακές. Σκοπός της η οργάνωση συναντήσεων και συνεδρίων με στόχο την ανάπτυξη των προσφερομένων υπηρεσιών σε αυτές

- ομάδα μελέτης για την αυτοματοποίηση των βιβλιοθηκών σε φυλακές

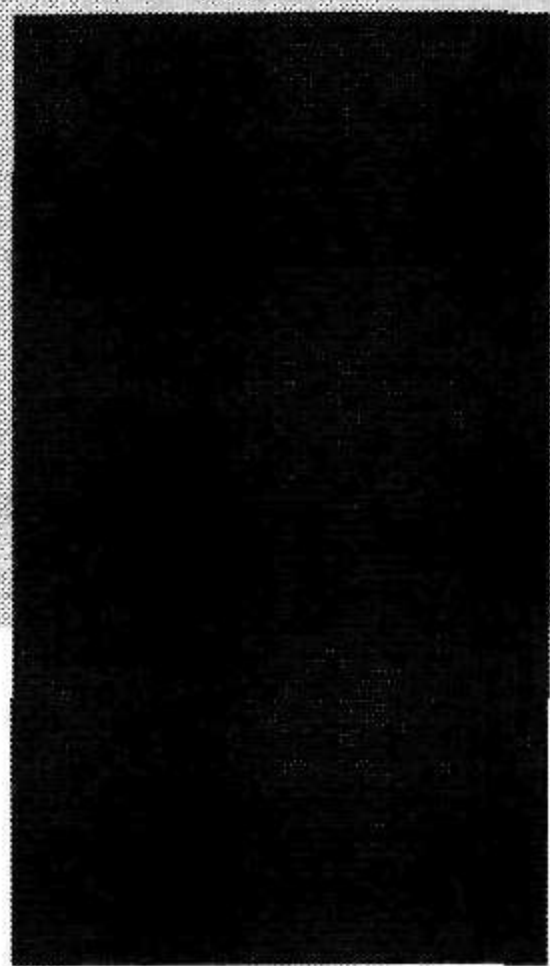
- ομάδα μελέτης για τις υπηρεσίες που μπορούν να προσφέρουν σε σύνολα εγκλειστών διαφορετικής εθνικής και πολιτιστικής προέλευσης στην φυλακή, που φρονίζει για την προμήθεια εντύπου υλικού στις διάφορες γλώσσες των κρατούμενων.

Σε διεθνές επίπεδο η ολλανδική Υπηρεσία Φυλακών είναι μέλος της IFLA και της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Εκπαίδευση σε θέματα Φυλακών (European prison education association, EPEA) .

Ο βιβλιοθήκARIOS των φυλακών

Για την LIES VAN RULER ο βιβλιοθήκARIOS αυτός πρέπει πάνω απ' όλα να χαίρεται την επαφή του με τους ανθρώπους και θα πρέπει να ενδιαφέρεται πραγματικά για αυτούς που προέρχονται από πολύ διαφορετικούς πολιτισμούς και εθνότητες. Οφείλει να διακρίνεται από υψηλή αίσθηση χιούμορ και μεγάλη ικανότητα για επικοινωνία ώστε να μπορέσει να αντιμετωπίσει άτομα που έχουν χάσει την ελευθερία τους, γεγονός που επιρραάζει αρνητικά την ψυχική τους κατάσταση και κατά συνέπεια το κλίμα της φυλακής.

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ο βιβλιοθηκάριος της φυλακής θα βρεθεί αντιμέτωπος με θλίψη, αρνητικό κλίμα, βία θυμό, ανικανοποίητα συναισθήματα και τάσεις απομόνωσης. Καθημερινά, μας εξηγεί η LIES VAN RULER, κινείται ένα "σκηνικό" με κάγκελα, μεγάλες σφαιλιστές πόρτες, φύλακες που κουδουνίζουν τα κλειδιά τους, ενώ ο ίδιος ο βιβλιοθηκάριος πρέπει να περιφέρεται με βομβητή και μια αρμαθιά κλειδιά.

Ο βιβλιοθηκάριος στη φυλακή πρέπει να είναι σε θέση να συνδιαλέγεται με ανθρώπους που έχουν διαπράξει τα χειρότερα εγκλήματα: βιασμούς, δολοφονίες κ.α. "Γι' αυτήν την με πλήρη συνείδηση επιλογή επαγγέλματος, τα γερά νεύρα και η ισορροπημένη προσωπικότητα είναι "εκ των ων ουκ άνευ", επισημαίνει η ολλανκή

μερωτικά για το AIDS, βιβλία με ιδέες για να περνά κανείς δημιουργικά την ώρα του, κλπ. Τέλος, απαραίτητο στοιχείο για τον βιβλιοθηκάριο που θα θελήσει να δουλέψει σε φυλακή είναι η ευρεία γνώση κάθε πιθανής διαδικασίας που σχετίζεται με δικαστήριο, των νόμων και των κανονισμών της φυλακής.

Ο βιβλιοθηκάριος αυτός εργάζεται μόνος και ο μόνος σύντροφος στο επάγγελμά του είναι η πείρα που πρέπει να έχει αποκτήσει οπωσδήποτε σε μια δημόσια βιβλιοθήκη. Υπάρχει πάντα ο κίνδυνος αυτή η μοναχική ενασχόληση- εκτός από τις στιγμές που έρχεται σε επαφή με τους κρατούμενους - να τον απομονώσει από το υπόλοιπο σωφρονιστικό ίδρυμα και ως εκ τούτου να μην έχει πληροφόρηση για το τι συμβαίνει εκτός των τοίχων της βιβλιοθήκης.

Η βιβλιοθηκάρια στις φυλακές "Havenstaat" αναφέρει ότι ο εργαζόμενος σε βιβλιοθήκη σε φυλακή πρέπει να έχει μια γενική παιδεία και όσο περισσότερες γλώσσες γνωρίζει είναι προς όφελος του. Επίσης, πρέπει να είναι εξοικειωμένος με επιμόρφωση ενηλίκων και να διαθέτει την ικανότητα να παρακινεί σε διάβασμα και μελέτη.

Τέλος, η LIES VAN RULER ανέφερε ως ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του βιβλιοθηκάριου σε φυλακή τη γνώση μεγάλης ποικιλίας θεμάτων και λογοτεχνίας και ιδιαίτερα λογοτεχνίας σε ξένες γλώσσες, δηλ.: διασκευασμένα βιβλία για εκμάθηση της άλφα ή βήτα ξένης γλώσσας, βιβλία σε κασέτες, κ. ά.

Την ικανότητα να παίξει τον ρόλο του καθοδηγητή και να επιτηρήσει εργασία κρατούμενων που εθελοντικά βοηθούν τη βιβλιοθήκη. Και - πράγμα ιδιαίτερος σημαντικό - να διαθέτει την ικανότητα να προωθήσει τις υπηρεσίες της βιβλιοθήκης μέσα στο σωφρονιστικό ίδρυμα.

Βρετανικές Κινητές βιβλιοθήκες

Η σκιαγράφηση της βρετανικής εμπειρίας όσον αφορά στις κινητές βιβλιοθήκες μπορεί ποικιλοτρόπως να χρησιμεύσει στην ελληνική προσπάθεια σε αυτόν τον τομέα. Ο Ian stringer της Barnsley library κάνοντας επισκόπηση της ιστορίας των κινητών βιβλιοθηκών στο Ηνωμένο Βασίλειο αναφέρει ότι το 1931 εμφανίστηκε στο Μάντσεστερ το πρώτο όχημα που μπορούσε να δεχτεί το αναγνωστικό κοινό. Η πρώτη όμως "κινητή βιβλιοθήκη" με την

έννοια που χρησιμοποιούμε σήμερα άρχισε να λειτουργεί μετά τον β' Παγκόσμιο Πόλεμο, μιας και υπήρχαν διαθέσιμα αρκετά στρατιωτικά οχήματα. Αν και ήταν αρκετά μικρά και η συλλογή τους σε βιβλία δεν υπερέβαινε τους 1000 τόμους ήταν ευπρόσδεκτα και στο πιο απομακρυσμένο χωριό. Στην αρχή το προσωπικό αυτής της ιδιότυπης βιβλιοθήκης αποτελείτο κυρίως από δύο άνδρες, τον βιβλιοθηκάριο και τον οδηγό με τον καιρό όμως οι γυναίκες- βιβλιοθηκάριοι κυριάρχησαν αλλά ο οδηγός εξακολούθησε να είναι ο απαραίτητος βοηθός. Ο αριθμός του προσωπικού συνέβαλλε καθοριστικά στην διαμόρφωση του εσωτερικού χώρου του οχήματος.

Έτσι, δημιουργήθηκαν τέσσερις διαφορετικοί τύποι κινητών βιβλιοθηκών. Πρώτα απ' όλα η βιβλιοθήκη "εξυπηρέτησης κατ' οίκον" (HOUSEBOUND) που λειτουργεί ως καμιόνι μεταφοράς βιβλίων στα σπίτια των αναγνωστών.

Αν και στην αρχή δεν υπήρχε πρόσβαση του κοινού στη βιβλιοθήκη- την επιλογή για λογαριασμό των αναγνωστών έκανε επί τόπου ο βιβλιοθηκάριος - τώρα τελευταία μπορεί και ο αναγνώστης να επιλέγει το βιβλίο που τον ενδιαφέρει.

Αυτό βεβαίως επέφερε μικρές αλλαγές στη διαμόρφωση του εσωτερικού χώρου του οχήματος.

Ο άλλος τύπος βιβλιοθήκης είναι η "περιοδεύουσα" βιβλιοθήκη.

Είναι η βιβλιοθήκη που επισκέπτεται τα απομονωμένα χωριά και αγροκτήματα, όπου και κάνει στάσεις των 5-15 λεπτών. Το μικρό μέγεθος του οχήματος διευκολύνει την πρόσβαση σε αυτά αλλά περιορίζει το μέγεθος της συλλογής βιβλίων που μεταφέρει.

Ο πιο συνηθισμένος τύπος που απαντάται στην Μ. Βρετανία είναι η "κινητή βιβλιοθήκη": ένα αρκετά μεγάλο όχημα που φιλοδοξεί να λειτουργεί ως ένα μικρό παράρτημα βιβλιοθήκης πάνω σε ρόδες, διαθέτοντας έως 4000 βιβλία και έναν ικανοποιητικό αριθμό δίσκων, κασετών, CD, χαρτών κλπ. Οτιδήποτε δηλ. διαθέτει ένα παράρτημα βιβλιοθήκης.

Στην αρχή πολλά οχήματα είχαν την είσοδο στο πίσω μέρος, αλλά είχαν δύο πόρτες στο πίσω μέρος, μια είσοδο και μία έξοδο. Με την πάροδο του χρόνου η αύξηση της κυκλοφορίας οχημάτων στους δρόμους επέβαλλε την αναζήτηση νέας λύσης χάριν ασφάλειας του κοινού της βιβλιοθήκης: σήμερα, όλες οι κινητές βιβλιοθήκες έχουν μία ή δύο πόρτες στο πλαϊνό μέρος του οχήματος.

Ο σαφής διαχωρισμός μεταξύ της καμπίνας του οδηγού και του κυρίως χώρου της βιβλιοθήκης σταδιακά καταργήθηκε μιας και οι οδηγοί άρχισαν να παίζουν ουσιαστικότερο ρόλο στη λειτουργία της.

Βιβλιοθήκη σε φυλακή και κινητή βιβλιοθήκη

βιβλιοθηκάριος. Περιθωριακοί, ναρκομανείς, αλκοολικοί, τρόφιμοι ψυχιατρικών και εν γένει άτομα μη προσαρμοσμένα στην κοινωνία πρέπει να είναι οικεία στον εργαζόμενο σε βιβλιοθήκη σε φυλακή. Επιπλέον θα πρέπει να μπορεί να αντιμετωπίσει επικίνδυνες κατάστασεις μόνος του, χωρίς την βοήθεια κανένου. Οι επισκέψεις των εγκλείστων στην βιβλιοθήκη μπορούν να γίνονται κατά μόνους ή κατά ομάδα. Γι' αυτό το λόγο ο βιβλιοθηκάριος πρέπει να δύναται να εργαστεί με ομάδα φυλακισμένων χωρίς παρουσία φυλάκων.

Μια τέτοια βιβλιοθήκη πρέπει να διαθέτει ικανή ποσότητα εκπαιδευτικού υλικού π.χ. για εκμάθηση ξένων γλωσσών, για επιμόρφωση ενηλίκων, φυλλάδια ενη-

Υπάρχει μια διάσταση απόψεων στους βιβλιοθηκάρους ως προς την θέση του πάγκου δανεισμού αν δηλ. θα υπάρχει ξεχωριστός πάγκος για επιστροφή βιβλίων και δανεισμό ή αν ένας πάγκος θα εξυπηρετεί και τις δύο λειτουργίες. Αυτός ο πάγκος μπορεί άνετα να βρίσκεται πίσω από την θέση του οδηγού. Μόλις η βιβλιοθήκη κάνει την προγραμματισμένη στάση της δέχεται αμέσως και ταυτοχρόνως τους αναγνώστες που επιστρέφουν βιβλία αλλά και αυτούς που θέλουν να δανειστούν. Στην περίπτωση του πάγκου ενιαίας εξυπηρέτησης όλο το προσωπικό (βιβλιοθηκάριος και οδηγός) απασχολείται με τον δανεισμό και την επιστροφή των βιβλίων. Στην περίπτωση, όμως, αυτή, ειδικά όταν η κίνηση στην βιβλιοθήκη είναι μεγάλη, δημιουργείται συνωστισμός που εμποδίζει και την πρόσβαση στα βιβλία που βρίσκονται κοντά στον πάγκο δανεισμού. Δημιουργείται επιπλέον μια σύγχυση ως προς το αν κάποιος δανείζεται ή επιστρέφει. Και τέλος, και οι δύο εργαζόμενοι βρίσκονται "παγιδευμένοι" πίσω από τον πάγκο και δεν μπορούν να δώσουν πληροφορίες.

Για τους λόγους αυτούς μιά μερίδα βιβλιοθηκάρων προτιμά την λύση δύο ξεχωριστών πάγκων πράγμα που καθιστά άνετη την κυκλοφορία των αναγνωστών στο όχημα, ειδικά δε, αν αυτό συνδυάζεται με την ύπαρξη πόρτας εισόδου και πόρτας εξόδου.

Ο τέταρτος τύπος βιβλιοθήκης είναι η "ρυμουλκούμενη". Η ρυμούλκα μπορεί να ρυμουλκεί ταυτοχρόνως περισσότερες από μια βιβλιοθήκες, οι οποίες αφήνονται σε διαφορετικά σημεία. Για να έχουν μεγαλύτερο αποτέλεσμα οι στάσεις των βιβλιοθηκών ο χρόνος παραμονή τους σε ένα σημείο μπορεί, σε μερικές περιπτώσεις, να φτάσει και τη μισή ημέρα.

Οι ρυμουλκούμενες βιβλιοθήκες ηλεκτροδοτούνται συνήθως με σύνδεση με το κεντρικό δίκτυο ηλεκτροδότησης, λύση αρκετά διαδεδομένη που αν και κοστίζει είναι η πλέον ασφαλής και σίγουρη. Η χρησιμοποίηση γεννήτριας εγκατεστημένης στη ρυμουλκούμενη βιβλιοθήκη μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα αναθυμιάσεις και θόρυβο που θα δημιουργήσουν προβλήματα στις γειτονικές οικίες αλλά και στο ίδιο το προσωπικό. Και με τους δυο τρόπους ηλεκτροδότησης, όμως, η κανονική παροχή ηλεκτρικού ρεύματος επιτρέπει έναν πιο σύγχρονο εξοπλισμό απ' ό,τι στην περίπτωση της συνήθους κινητής βιβλιοθήκης. Επιπλέον, μια μεγάλη ρυμουλκούμενη βιβλιοθήκη μπορεί να έχει περισσότερα από 5000 βιβλία.

Στις δεκαετίες του '70 και του '80 οι κινητές βιβλιοθήκες μεγάλωσαν σε μέγεθος, ως αποτέλεσμα πιο χαλαρής νομοθεσίας. Εξοπλίστηκαν με αυτοματοποιημένα

συστήματα, τηλέφωνα, έως και φωτοτυπικά μηχανήματα. Για την εξυπηρέτηση του προσωπικού κουζίνες, μάτια γκαζιού, ανεμιστήρες έκαναν την εμφάνισή τους. Οι συσκευές θέρμανσης εκσυγχρονίστηκαν. Στην αρχή συνδέονταν με την μηχανή του οχήματος· η πολύωρη στάση, όμως, οδήγησε στην ανεύρεση λύσεων πιο αποτελεσματικών. Στη συνέχεια, οι συσκευές θέρμανσης με καύση παραφίνη αντικαταστάθηκαν από συσκευές γκαζιού. Οι φλόγες όμως και οι καπνοί δεν είχαν θέση σε μια βιβλιοθήκη. Και αυτές με την σειρά τους αντικαταστάθηκαν από συσκευές ντήζελ που συνδέονταν απευθείας με το ντεπόζιτο καυσίμων των οχημάτων. Ένας πρόσφατος νεωτερισμός των βιβλιοθηκών Bolton ήταν η χρήση θερμοσυσσωρευτών.

Τουαλέτες μη χημικές, ψυγεία και φούρνοι μικροκυμάτων συγκαταλέγοντας στην τελευταία λέξη εξοπλισμού, ειδικά στις κινητές βιβλιοθήκες που μπορούν να συνδεθούν με το κεντρικό σύστημα ηλεκτροδότησης. Επίσης οι συναγερμοί για της προστασία του προσωπικού αποδείχτηκαν αναγκαίοι, δυστυχώς.

Οι ειδικές γνώσεις στην τεχνολογία σκαφών και τροχοσπιτών χρησιμοποιήθηκαν στο έπακρον όσον αφορά στον σχεδιασμό των ντουλαπιών.

Τα ράφια στις πρώτες κινητές βιβλιοθήκες ήταν πάντα από γερό ξύλο και δεν ήταν κινητά. Τα τελευταία χρόνια, όμως, το μέγεθος των βιβλίων ποικίλλει, παρατηρήθηκε δε ότι στις εκδόσεις που αφορούν στους τομείς εκτός λογοτεχνίας προτιμάται το μεγάλο μέγεθος. Τα βιβλία για τα παιδιά βγαίνουν πια σε όλα τα μεγέθη και σχήματα. Θεωρήθηκε, λοιπόν, επιβεβλημένη η εισαγωγή μεγαλύτερων ραφιών και κυρίως ρυθμιζόμενων. Με τα ρυθμιζόμενα ράφια ήλθε και η αλλαγή στο υλικό κατασκευής τους. Χρησιμοποιήθηκαν ράφια από κόντρα-πλακέ, πλαστικό, μέταλλο, συνθετικό γυαλί.

Η εισαγωγή στις βιβλιοθήκες δίσκων βινυλίου, κασεττών, εικόνων, βίντεο και CD είχε, επίσης, σαν συνέπεια την αλλαγή στην επιλογή ραφιών. Οι περιστρεφόμενες βάσεις για τα βιβλία τσέπης αποδείχτηκαν γρήγορα μη λειτουργικές σε μια κινητή βιβλιοθήκη γιατί ευρισκόμενες ακριβώς μπροστά από τα ράφια παρεμποδίζουν την πρόσβαση σε αυτά.

Ο Ian Stringer θεωρεί ότι το θέμα των παραθύρων στις κινητές βιβλιοθήκες είναι αντικείμενο μεγάλης διαμάχης. Σε μερικές κινητές βιβλιοθήκες είναι το πλέον

ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τους. Άλλες, δεν έχουν καν. Όπως είναι φανερό, η έλλειψη παραθύρων δημιουργεί ζωτικό χώρο για τα βιβλία. Σε αυτή την περίπτωση η απουσία φυσικού φωτός μπορεί να αντιμετωπιστεί με ημιδιαφανείς οροφές και με τοποθέτηση μεγάλων παραθύρων πίσω από τον πάγκο δανεισμού. Σ' ένα εχθρικό περιβάλλον, το οποίο δυστυχώς συχνά συναντά μια κινητή βιβλιοθήκη στη Μεγάλη Βρετανία, είναι, μερικές φορές, κάτι περισσότερο από αναγκαίο προσωπικό να έχει σαφή αντίληψη του χώρου γύρω από το όχημα. Αντιθέτως σε μερικές περιοχές δεν είναι επιθυμητό οι αναγνώστες να μπορούν να βλέπουν μέσα στα σπίτια που γειτονεύουν με τη βιβλιοθήκη. Βιντεοκάμερες και συναγερμοί με υψηλές συχνότητες έδωσαν τις λύσεις. Η χρήση χρωματιστών τζαμιών απέτρεψε την αίσθηση εσωτερικού θερμοκηπίου που είχαν συχνά το κοινό και οι βιβλιοθηκάριοι.

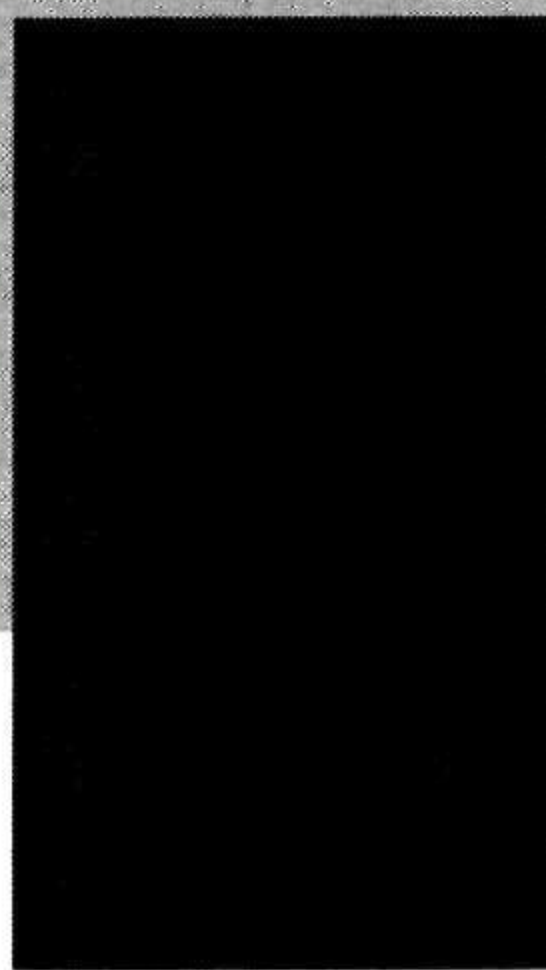
Σχολεία και κινητές βιβλιοθήκες

Οι κινητές σχολικές βιβλιοθήκες αναπτύχθηκαν στο Ηνωμένο Βασίλειο τα τελευταία είκοσι χρόνια μας πληροφορεί ο Ian Stringer. Ξεκίνησαν, και αυτές, ως καμiónια μεταφοράς βιβλίων. Όπως συνέβη με τις βιβλιοθήκες "εξυπηρέτησης κατ' οίκον", οι δάσκαλοι και οι μαθητές γρήγορα θέλησαν να επισκέπτονται οι ίδιοι τις βιβλιοθήκες για να επιλέγουν μόνοι τους τα βιβλία. Η διαμόρφωση του εσωτερικού οχήματος άρχισε να αλλάζει τότε, ειδικά όταν χρειάστηκε να δανείζονται εκπαιδευτικό υλικό, αφίσες, χάρτες κ.λπ. για τις

Βιβλιοθήκη σε φυλακή και κινητή βιβλιοθήκη

ανάγκες των μαθημάτων. Μερικά οχήματα είναι εξοπλισμένα με ειδικές συσκευασίες υλικού για την εξυπηρέτηση των σχολείων. Άλλα έχουν οθόνες και εξοπλισμό βίντεο για να γίνονται προβολές μέσα στην βιβλιοθήκη. Οι κινητές σχολικές βιβλιοθήκες μπορούν κατά καιρούς να "φιλοξενούν" ένα συγκεκριμένο θέμα και περιοδεύοντας στα διάφορα σχολεία να εκθέτουν και να δανείζουν υλικό σχετικό με αυτό.

Κάποια από τα οχήματα για τα σχολεία ή γενικά για παιδιά έγιναν με μετατροπές σε διώροφα λεωφορεία. Ήταν φτηνά και τα παιδιά διασκέδαζαν. Η έλλειψη ασφάλειας όμως οδήγησε στην αντικατάστασή τους με τα συνήθη οχήματα.

Μεγάλη έμφαση στην εξωτερική εμφάνιση δίνεται σ' αυτές τις ειδικές βιβλιοθήκες. Έχουν πολλά και έντονα χρώματα και σχέδια, τα οποία πολλές φορές έχουν φιλοτεχνηθεί από καλλιτέχνες. Εικόνες από ζώα και ήρωες μυθιστορημάτων όπως και μεγάλοι ηθοποιοί κινηματογράφου κοσμούν το εξωτερικό τους.

Βασικός παράγων στην ανάπτυξη των κινητών βιβλιοθηκών στην Μεγάλη Βρετανία είναι η ετήσια συνάντηση που οργανώνει η Ομάδα των Παραρτημάτων και Κινητών Βιβλιοθηκών της Ένωσης Βιβλιοθηκών (Branch and Mobile Libraries Group of the Library Association), όπου συναντώνται οι κινητές βιβλιοθήκες - με τους βιβλιοθηκάρους τους - όλης της χώρας.

Η Σουηδική εμπειρία

Ιδιαίτερως εξελιγμένα εργαλεία για τη διάδοση του βιβλίου είναι σήμερα οι κινητές βιβλιοθήκες στη Σουηδία δηλώνει ο Peter Alsbjær της βιβλιοθήκης του Kristianstad αν και η ιστορία του θεσμού στη χώρα αυτή δεν είναι μακρόχρονη. Το 1948 πρωτοεμφανίστηκαν και λειτούργησαν περισσότερο ως καμιόνια που μετέφεραν βιβλία συμπληρώνοντας έτσι τις συλλογές των δημοτικών βιβλιοθηκών των περιοχών που επισκέπτονταν. Η μεγάλη τους επιτυχία οδήγησε τις αρχές στο να δουν με άλλο μάτι αυτόν τον νέο τύπο βιβλιοθηκών. Έπαυσε πια να έχει ζήτηση ο άντρας με την μυϊκή δύναμη που θα βοηθούσε στην μεταφορά των βιβλίων αλλά, αντιθέτως, η ικανότητα να ψυχολογεί τον άλλον, η ευελιξία και η γνώση λογοτεχνίας επεκράτησαν ως κριτήρια επιλογής. Μεγάλος αριθμός κινητών βιβλιοθηκών χρησιμοποιήθηκε σε μεγάλες πόλεις όπως η Στοκχόλμη, το Γκέτεμποργκ και το Μάλμοε, όπου εξυπηρετούσαν ιδιαίτερα τα παιδιά και τους μεγάλους σε ηλικία.

Από το 1965 άρχισαν οι κυβερνητικές επιδοτήσεις αλλά το κόστος αγοράς των

οχημάτων ήταν πολύ υψηλό. Η αγορά μεταχειρισμένων οχημάτων αποδείχθηκε η συμφερότερη λύση. Το 1974 στο πλαίσιο πολιτικής για αποκέντρωση οι κοινοτικές βιβλιοθήκες κατάφεραν μέσω του Σουηδικού Συμβουλίου Πολιτιστικών θεμάτων να αγοράσει οχήματα και βιβλία. Ο στόχος ήταν η εξυπηρέτηση των πλέον παραμελημένων της κοινωνίας, των γέρων και των αναπήρων. Οι κινητές βιβλιοθήκες γνώρισαν έτσι νέα ανάπτυξη. Από σάραντα που ήταν το 1971, το 1983 έφτασαν στις εκατόν είκοσι οκτώ. Στην δεκαετία του '80 οι κινητές βιβλιοθήκες κάλυψαν τις ανάγκες της μισής Σουηδίας και του 70% του πληθυσμού. Οι κρατικές επιδοτήσεις δυστυχώς σταμάτησαν το 1983. Το πρόβλημα αυτό έγινε αντικείμενο εκμετάλλευσης από πολλούς πολιτικούς, το δε μέγεθος των οχημάτων μετατράπηκε σε δείκτη της κατάστασης της εθνικής οικονομίας: αυξομειωνόταν αναλόγως με το αν η χώρα διήνυε περίοδο παχέων ή ισχνών αγελάδων.

Ο Peter Alsbjær με λαγυπη του διαπιστώνει ότι ο θεσμός γνωρίζει κρίση. Εφέτος θα πάψουν να λειτουργούν τριάντα και το γεγονός ότι αυτής της απόφασης προηγείται πάντα το κλείσιμο κάποιου μικρού παραρτήματος κοινοτικής βιβλιοθήκης σημαίνει ότι ορισμένες αγροτικές περιοχές κινδυνεύουν να μείνουν χωρίς καθόλου βιβλιοθήκη!

Αυτές οι βιβλιοθήκες πάντως που εξακολουθούν τη δραστηριότητά τους διαθέτουν υπολογιστές, fax, βίντεο. Δεν περιορίζονται μόνον στον δανεισμό των βιβλίων· λέγονται παραμύθια στα παιδιά, ανεβάζουν θεατρικές παραστάσεις. Οι βιβλιοθήκες συμμετέχουν σε συνέδρια ή εκθέσεις.

Το Φεστιβάλ Κινητών βιβλιοθηκών 1990 είναι το αποτέλεσμα της προσπάθειας των βιβλιοθηκών έξι νότιων κομητειών της Σουηδίας. Το Συνέδριο που διοργάνωσαν το 1990 οι βιβλιοθήκες των κομητειών αυτών με θέμα "Πολιτιστική ζωή για νέους ανθρώπους" αγκάλιασε και το θεσμό των κινητών Βιβλιοθηκών. Για το 1994 οι βιβλιοθηκάριοι, κινητοί και μη, θα συγκεντρωθούν με θέμα "Παιδιά και ηλεκτρονικοί υπολογιστές".

Το 1990 ήταν η χρονιά που η IFLA διοργάνωσε το συνέδριό της στην Στοκχόλμη. Τότε έλαβε χώρα και το πρώτο Σκανδιναβικό Φεστιβάλ Κινητών Βιβλιοθηκών με μεγάλη επιτυχία. Συγκεντρώθηκαν πενήντα δύο βιβλιοθήκες από τέσσερις διαφορετικές χώρες στο Borgholm σ' ένα νησί της ανατολικής ακτής της Σουηδίας. Περισσότεροι από τριακόσιοι βιβλιοθηκάριοι, οδηγοί, πολιτικοί ήλθαν εκπροσωπώντας οχτώ χώρες και τέσσερις ηπείρους.

Ο Peter Alsbjær παρουσίασε με ιδιαίτερο ενθουσιασμό κάνοντας χρήση εποπτι-

κού υλικού την κινητή βιβλιοθήκη "Bibbi": πρόκειται για την κινητή βιβλιοθήκη του Hassleholm που εντυπωσίασε πολιτικούς και βιβλιοθηκάρους κατά την διάρκεια του Φεστιβάλ. Είναι ένα καμιόνι "Volvo" που συνδέεται με ρυμούλκα με ένα δεύτερο όχημα. Σήμερα κάνει περισσότερες από 60 στάσεις και μερικές από αυτές είναι σε εργοστάσια, στρατόπεδα, σχολεία, παιδικούς σταθμούς.

Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της είναι ότι χωρίζεται στα δυο, δηλ. το μεν καμιόνι περιδιαβαίνει την εξοχή, το δε ρυμουλκούμενο όχημα παραμένει σ' ένα συγκεκριμένο χωριό όπου λειτουργεί ως μια βιβλιοθήκη - παράρτημα. Η συλλογή της "Bibbi" ανέρχεται σε 3000 τόμους και περιοδικά. Διαθέτει τηλεφωνική συσκευή CD-Roms και ηλεκτρονικούς υπολογιστές και στα δυο τμήματά της. Ο υπολογιστής της "Bibbi" είναι συνδεδεμένος με το κεντρικό σύστημα υπολογιστών των σουηδικών βιβλιοθηκών.

Τα συνέδρια που οργανώνουν οι νότιες κομητείες συντελούν σημαντικά στη σύσφιξη των σχέσεων όσων ασχολούνται με αυτό το είδος βιβλιοθηκών. Το 2ο Σκανδιναβικό Φεστιβάλ Κινητών Βιβλιοθηκών θα φιλοξενηθεί στο τέλος του Μαΐου 1994 στη Βόρεια Δανία.

Βιβλιογραφία
Alsbjær, Peter. Swedish mobile libraries, Booklet 3
Bilbeny, Norbert. La ideologia nacionalista a Catalunya (1988)
Hughes, Robert. Barcelona. Great Britain: Harvill, 1992
Pomian, Krzystof "Une vieille fracture menace le continent", Liberation, 10-1-92.
Ruler, Lies van. The profile of a prison librarian. Booklet 3 Stringer, Ian. The development of mobile libraries in the U.K. Booklet 3
Todd, Emmanuel "L' empreinte de dieu sur la carte du continent", Liberation, 8-1-93